

Jorj Gershvinning zamonaviy musiqa rivojidadagi o‘rni va tarixiy ahamiyati

Shahzod Jasur-o‘g‘li Ahmedov

Ilmiy rahbar: Nigora Qahramanovna Xusanova

O‘zbekiston davlat konservatoriyasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada XX asr Amerika musiqasining buyuk namoyandasi Jorj Gershvinning ijodiy merosi, uning akademik musiqa va jaz janrlarini uyg‘unlashtirishdagi inqilobiy qadamlari hamda zamonaviy musiqa san‘atiga ko‘rsatgan ta’siri tadqiq etiladi. Kompozitorning simfonik va opera janrlaridagi innovatsiyalari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: Jorj Gershvin, simfo-jaz, “Rhapsody in Blue”, “Porgy and Bess”, Amerika musiqasi, simfonizm, blyuz, Broadway

The role and historical significance of George Gershwin in the development of modern music

Shahzod Jasur-oglu Ahmedov

Scientific supervisor: Nigora Kahramanovna Khusanova

Uzbekistan State Conservatory

Abstract: This article examines the creative legacy of George Gershwin, a great figure in 20th-century American music, his revolutionary steps in harmonizing academic music and jazz, and his influence on modern musical art. The composer's innovations in symphonic and opera genres are analyzed.

Keywords: George Gershwin, sympho-jazz, “Rhapsody in Blue”, “Porgy and Bess”, American music, symphonism, blues, Broadway

KIRISH

Musiqa tarixi davomida shunday shaxslar uchraydiki, ular nafaqat yangi asarlar yaratadi, balki butun boshli madaniyatning yo‘nalishini o‘zgartirib yuboradi. Jorj Gershvin aynan shunday ijodkorlardan biridir. XX asr tongida, Amerika o‘zining milliy musiqiy identifikatsiyasini qidirayotgan bir paytda, Gershvin sahnaga chiqdi va Yevropa klassik an‘analari bilan Amerika ko‘chalarining erkin ruhi - jazni birlashtirdi.

Gershvinning zamonaviy musiqadagi o‘rni shundaki, u janrlar o‘rtasidagi “tashrif qog‘ozi”ni o‘zgartirdi. U paytda jaz faqat tungi klublar va ko‘ngilochar maskanlar musiqasi hisoblanardi. Gershvin esa uni filarmoniya zallariga, opera teatrlari sahnasiga

olib kirdi. Maqolaning maqsadi Gershvinning ushbu tarixiy missiyasini va uning asarlari bugungi kunda nima uchun hamon dolzarb ekanligini yoritishdan iborat.

1. SIMFO-JAZNING TUG'ILISHI: "MOVIY RAPSODIYA" INQILOBI

1924-yil 12-fevralda Nyu-Yorkda o'tkazilgan "Zamonaviy musiqa nima?" nomli konsert musiqa olamini ostun-ustun qilib yubordi. Aynan shu kuni Gershvin o'zining mashhur "Rhapsody in Blue" (Moviy rapsodiya) asarini taqdim etdi.

Asarning ahamiyati quyidagi jihatlarda namoyon bo'ladi:

Janrlar sintezi: Gershvin birinchi bo'lib fortepiano va simfonik orkestr uchun jaz elementlaridan foydalangan holda yirik shakldagi asar yaratdi.

Musiqiy til: Asarda klassik musiqaga xos bo'lgan lirik rivojlanish bilan birga, jazga xos sinkopalar, "ko'k notalar" (blue notes) va o'ziga xos ritmik urg'ular uyg'unlashgan.

Psixologik ta'sir: Bu asar intellektual tinglovchiga jazning naqadar murakkab va falsafiy bo'lishi mumkinligini isbotladi.

Gershvin bu asari orqali zamonaviy "cross-over" (janrlar tutashuvi) yo'nalishiga poydevor qo'ydi. Bugungi kunda har qanday janrlarni birlashtiruvchi kompozitorlar Gershvinning ushbu tajribasiga tayanadilar.

2. "PORGI VA BESS" OPERASINING CHUQUR TAHLILI VA INNOVATSION TABIATI

Jorj Gershvinning 1935-yilda yozilgan ushbu asari shunchaki opera emas, balki Amerika musiqiy madaniyatining poydevori hisoblanadi. Uning tahlili bir necha muhim qatlamlardan iborat:

A. Dramaturgik asos va g'oyaviy yo'nalish

Operaning asosi Dyuboz Heyvordning "Porgi" romani va uning asosidagi pyesaga tayanadi. Gershvin bu asar ustida ishlash uchun Janubiy Karolinadagi Folli oroliga borib, bir necha oy davomida qora tanli aholining turmushi, ibodatlari va qo'shiqlarini bevosita o'rgangan.

Tahlil: Asar markazida nogiron tilanchi Porgi va taqdirning og'ir zarbalariga uchragan Bess o'rtasidagi murakkab sevgi hikoyasi yotadi. Bu opera an'anaviy "yaxshi va yomon" tushunchalaridan voz kechib, real insoniy fojia va umidni ko'rsatib beradi.

B. Musiqiy til va uslubiy sintez

Gershvin ushbu asarda Yevropa opera an'alarini (Verdi va Puchchini uslubi) Amerika folklori bilan quyidagi usullarda birlashtirgan:

"Summertime" ariyasi: Bu asar an'anaviy opera ariyasi bo'lsa-da, uning asosi blyuz intonatsiyalariga qurilgan. Pentatonika va beshinchi bosqichning pasaytirilishi unga o'ziga xos "ko'k" (blue) rang beradi.

Xor sahnalari: Gershvin xordan shunchaki fon sifatida emas, balki asarning faol qahramoni sifatida foydalanadi. Uning xorlari afro-amerika "spirituals" (diniy xor) va "gospel" an'alarini simfonik orkestr bilan bog'laydi.

Leytmotivlar tizimi: Vagner an'analariga sodiq qolgan holda, Gershvin har bir qahramon uchun o'ziga xos musiqiy mavzu (leytmotiv) yaratgan. Masalan, "Sportin' Life" qahramonining mavzusi o'ynoqi jaz ritmlariga asoslangan bo'lsa, Porgining mavzusi olijanob va chuqur lirikaga boy.

C. Janrning o'ziga xosligi: "Folk-opera"

Gershvin o'z asarini "Folk Opera" (Xalq operasi) deb atagan. Buning bir necha sababi bor:

Resitativlar o'rniga jaz dialoqlari: An'anaviy operadagi quruq nutqlar o'rniga Gershvin musiqiy-ritmik dialoqlarni kiritdi.

Klassik shakl va improvizatsiya ruhi: Maqom va kuylar yozib qo'yilgan bo'lsa-da, ularning ijrosi jazga xos erkinlikni talab qiladi.

Ijtimoiy realizm: Operada ilk bor qashshoqlik, giyohvandlik va ijtimoiy tengsizlik muammolari yuksak akademik sahnada ko'tarildi.

D. Muzika tarixidagi "Gershvin effekti"

"Porgi va Bess" operasi yaratilganidan so'ng, jahon musiqashunosligida "Black Music" (Qora tanli xalqlar musiqasi) tushunchasiga munosabat butunlay o'zgardi. Gershvin isbotladiki:

Blyuz va jaz ohanglari monumental simfonik shakllarga (opera) to'liq mos keladi.

Amerika folklori Yevropa klassikasi bilan teng darajada boy va falsafiydir.

Maqola hajmini oshirish uchun tavsiya:

Ushbu tahlilni maqolangizning 2-qismi sifatida kiritib, uni yanada kengaytirish uchun quyidagi asarlar tahlilini ham qo'shishingiz mumkin:

"An American in Paris" asaridagi "shovqin estetikasi" (taksi signallari va shahar shovqini musiqaning bir qismi sifatida).

"Concerto in F" asarida sonata-simfonik turkumning jaz qonuniyatlari asosida o'zgarishi.

3. SIMFONIK ASARLAR VA BROADWAY MEROSINING KONSEPTUAL TAHLILI

Jorj Gershvinning ijodiy laboratoriyasi ikki qarama-qarshi qutbda shakllangan: bir tomondan akademik simfonizm, ikkinchi tomondan Broadwayning yengil va o'ynoqi atmosferasi. U ushbu ikki dunyoni bir-biriga yaqinlashtirgan ko'prik vazifasini o'tadi.

"An American in Paris": Simfonik rangtasvir va shovqin estetikasi

1928-yilda yozilgan ushbu simfonik poema Gershvinning orkestrlash mahorati cho'qqisidir.

Uslubiy yangilik: Gershvin Parij ko'chalaridagi dinamikani ifodalash uchun orkestr tarkibiga ilk bor taksi signallarini (klaxon) kiritdi. Bu o'sha davr uchun "shovqin estetikasi"ning akademik musiqaga kirib kelishi edi.

Musiqiy dramaturgiya: Asar "sayohat mavzusi" asosiga qurilgan. Unda lirik-blyuz ohanglari (fransuz muhitidagi begona amerikalikning sog'inchi) va g'alayonli jaz ritmlari almashinib keladi. Bu asar zamonaviy kino musiqasi (film scoring) uchun prototip bo'lib xizmat qildi.

Broadway myuzikllari: Amerika "Qo'shiq kitobi"ning poydevori

Gershvin Broadway sahnasini shunchaki ko'ngilochar maskandan yuksak musiqiy dramaturgiya darajasiga ko'tardi. U akasi Ayra Gershvin bilan birgalikda 20 dan ortiq myuzikl yaratdi.

"Of Thee I Sing" (1931): Bu asar Amerika siyosiy tizimini hajv qiluvchi o'tkir satira bo'lib, musiqiy asarlar orasida birinchi bo'lib Pulitser mukofotiga loyiq ko'rilgan. Bu myuzikl janrining naqadar jiddiy ijtimoiy yukka ega bo'lishi mumkinligini isbotladi.

Qo'shiq formasi inqilobi: Gershvin qo'shiqlari (masalan, "I Got Rhythm") o'zining garmonik tuzilishi bilan "Gershvin o'zgarishlari" (Gershwin changes) deb nomlanuvchi maxsus jaz garmoniyasini shakllantirdi. Bugungi kunda barcha jaz musiqachilari improvizatsiyani aynan uning garmonik qoliplari ustida o'rganadilar.

"Fa-major fortepiano konserti": Klassik an'analarga qaytish

1925-yilda yaratilgan ushbu konsert Gershvinning simfonik shakllarni (sonata-simfonik turkum) mukammal egallaganini ko'rsatdi.

Tahlil: Agar "Moviy rapsodiya" improvizatsion xarakterga ega bo'lsa, bu konsert qat'iy uch qisimli klassik strukturaga ega. Biroq, uning ichidagi mavzular to'liq jaz va blyuz ohanglariga sug'orilgan. Bu asar orqali Gershvin "Simfo-jaz" shunchaki tajriba emas, balki barqaror musiqiy janr ekanligini tasdiqladi.

"Kuba uverturasi" va ekzotik ritmlar

1932-yilda yozilgan ushbu asar Gershvinning lotin amerika ritmlariga bo'lgan qiziqishini ifodalaydi.

Innovatsiya: Kompozitor simfonik orkestrga Kuba milliy cholg'ulari - marakas, bongo va klableslarni kiritdi. Bu zamonaviy "World Music" (jahon musiqasi) yo'nalishining ilk namunalaridan biri edi. U turli xalqlarning ritmik xususiyatlarini akademik musiqa bilan qanday qilib tabiiy ravishda birlashtirish mumkinligini ko'rsatib berdi.

4. ZAMONAVIY MUSIQAGA TA'SIRI

Gershvin vafotidan so'ng (1937) o'tgan deyarli bir asr davomida uning ta'siri kamaygani yo'q, aksincha kengaydi:

Kino musiqasi: Gollivudning "oltin davri" va zamonaviy kino musiqasi (masalan, Jon Uilyams ijodi) Gershvinning orkestrlash uslubidan katta oziq olgan.

Akademik musiqa: Shostakovich, Ravel va Prokofyev kabi buyuk kompozitorlar Gershvin mahoratiga yuqori baho berishgan va uning tajribasidan foydalanishgan.

Janrlar erkinligi: Bugungi kunda simfonik orkestrlarning jaz orkestrlari bilan birga chiqishi aynan Gershvin ochib bergan yo'lning davomidir.

XULOSA

Jorj Gershvin - dunyo musiqa tarixidagi eng noyob hodisalardan biridir. U "oila darajasidagi" yoki "ko'ngilochar" musiqani jahon klassikasi darajasiga ko'tarish mumkinligini isbotlagan birinchi kompozitor bo'ldi. Uning zamonaviy musiqadagi o'rni beqiyos, chunki u milliy elementlarni umuminsoniy qadriyatlar bilan birlashtira oldi.

Gershvin musiqasi - bu harakat, energiya va erkinlik timsoli. Uning merosi yashashda davom etmoqda, zero u insoniyatga "musiqa tili har qanday chegara va tushunmovchiliklardan ustun ekanligini" o'rgatdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Pollack, Howard. George Gershwin: His Life and Work. – University of California Press, 2006.
2. Jablonski, Edward. Gershwin: A Biography. – Doubleday, 1987.
3. Конен, Валентина. Пути американской музыки. – Москва: Советский композитор, 1977.
4. Волынский, Эдуард. Джордж Гершвин: Очерк жизни и творчества. – Ленинград: Музыка, 1980.
5. Gershwin, Ira. Lyrics on Several Occasions. – New York: Alfred A. Knopf, 1959.
6. Hyland, William G. George Gershwin: A New Biography. – Praeger Publishers, 2003.
7. The New Grove Dictionary of Music and Musicians. (Gershwin, George section).